

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ БИОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

На III редовној седници Наставно-научног већа Биолошког факултета Универзитета у Београду, одржаној 14. децембра 2018. године, прихваћен је извештај ментора др Невене Бањац и др Светлане Радовић о урађеној докторској дисертацији Мариане Ј. Станишић, истраживача сарадника у Одељењу за физиологију биљака Института за биолошка истраживања „Синиша Станковић” Универзитета у Београду, под насловом **„Алелопатски потенцијал секундарних метаболита трансформисаних коренова јабуке – ефекат флоретина и флоризина у култури *in vitro*”**, и одређена је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације у саставу: др Невена Бањац, научни саветник Универзитета у Београду - Институт за биолошка истраживања “Синиша Станковић”, др Светлана Радовић, редовни професор Универзитета у Београду - Биолошки факултет, др Славица Нинковић, научни саветник Универзитета у Београду - Институт за биолошка истраживања „Синиша Станковић”, др Душица Јаношевић, ванредни професор Универзитета у Београду - Биолошки факултет и др Татјана Ћосић, научни сарадник Универзитета у Београду - Институт за биолошка истраживања „Синиша Станковић”.

Комисија је прегледала урађену докторску дисертацију кандидаткиње и Већу подноси следећи

ИЗВЕШТАЈ

Општи подаци о докторској дисертацији:

Докторска дисертација Мариане Ј. Станишић под називом **„Алелопатски потенцијал секундарних метаболита трансформисаних коренова јабуке – ефекат флоретина и флоризина у култури *in vitro*”**, урађена је у Одељењу за физиологију биљака Института за биолошка истраживања „Синиша Станковић“ Универзитета у Београду и садржи следеће целине: Насловну страну на српском и енглеском језику, страну са подацима о менторима и члановима Комисије, Захвалницу, Сажетак докторске дисертације на српском и енглеском језику (Резиме, Кључне речи, Научна област и Ужа научна област), Садржај, Скраћенице, текст рада по поглављима, као и Биографију аутора, Изјаву о ауторству, Изјаву о истоветности штампане и електронске верзије дисертације и Изјаву о коришћењу. Докторска дисертација написана је на укупно 247 страна и садржи следеће целине: Увод (37 страна), Циљ (2 стране), Материјал и методе (33 стране), Резултати (66 страна), Дискусија (42 стране), Закључци (3 стране) и Литература (61 страна, 518 библиографских јединица), као и Прилог (5 страна). Дисертација је илустрована са 40 слика и садржи 21 табелу.

Анализа докторске дисертације:

Феномен алелопатије, односно појава да биљка путем својих секундарних метаболита, означених као алелохемикалије, утиче на клијање, растење и развиће других биљака у окружењу, забележен је и код појединих дрвенастих врста, укључујући црни орах (*Juglans nigra*), кисело дрво (*Ailanthus altissima*) и еукалиптус (*Eucalyptus camaldulensis*). Међутим, литературни подаци о алелопатском потенцијалу јабуке, листопадне, дрвенасте воћне врсте из фамилије Rosaceae, су изузетно оскудни. Докторска дисертација Мариане Станишић односи на истраживање алелопатског потенцијала трансформисаних коренова јабуке, који имају способност самосталног раста *in vitro*. Резултати истраживања о утицају њиховог ексудата на тест биљку *Arabidopsis thaliana* указују на знатан алелопатски потенцијал коренова јабуке, значај главног секундарног метаболита јабуке флоризина и његовог агликона флоретина у алелопатском утицају јабуке, као и на потенцијалне механизме овог алелопатског дејства.

У **Уводу**, кандидаткиња Мариана Станишић, у четири тематске целине даје јасан преглед актуелних истраживања која се односе на проблематику докторске дисертације. У делу „Јабuka (*Malus × domestica* Borkh.)” кандидаткиња нас упознаје са предметом ове дисертације, воћном врстом *Malus × domestica* дајући њен детаљан опис, карактеристике и значај, као и кратак опис четири сорте јабуке које су коришћене у овом раду. У делу „Фенолна једињења као најзаступљенији секундарни метаболити јабуке” кандидаткиња даје преглед класа фенолних једињења јабуке са посебним освртом на дихидрохалконе флоризин и флоретин. Сем описа ове групе секундарних метаболита, кандидаткиња се у овом делу осврће и на њихов биосинтетички пут, варијације њиховог садржаја у ткивима, као и на потенцијалну физиолошку улогу ових једињења у јабуци. У делу „Алелопатија“ описан је појам алелопатије и алелохемикалија и наведена могућа примена алелохемикалија, посебно фенолних једињења, као биохербицида. Користећи најновију литературу кандидаткиња даје врло детаљан осврт на механизме деловања ових алелохемикалија. У делу „Биотехнологија у служби проучавања алелопатије“ кандидаткиња нас уводи у свет биотехнологије, са посебним освртом на генетичку трансформацију јабуке помоћу *Agrobacterium rhizogenes* вектора, описује услове за успостављање културе трансформисаних коренова и њихове карактеристике. У овом делу кандидаткиња значајну пажњу посвећује могућности коришћења културе коренова у производњи алелохемикалија и у изучавању феномена алелопатије. Како је изолација и карактеризација секундарних метаболита који се излучују путем корена у земљиште компликована и отежана због комплексности ризосфере и могућности различитих утицаја, успостављање система у којем би ови утицаји били елиминисани а ексудација алелохемикалија олакшана, као и њихова анализа, у многоме омогућава лакши и бољи приступ изучавања феномена алелопатије. Тако би култура трансформисаних коренова јабуке, који перманентно расту у условима *in vitro* независно од надземног дела биљке и без примене регулатора растења, била погодан експериментални модел за проучавање алелопатског потенцијала коренова јабуке.

Полазећи од ових основа, кандидаткиња је у поглављу **Циљ рада** за научни циљ својих истраживања поставила утврђивање алелопатског потенцијала трансформисаних коренова јабуке, са посебним освртом на алелопатску улогу секундарних метаболита флоризина и флоретина у условима *in vitro*. Овај научни циљ разложен је на низ непосредних експерименталних задатака: а) успостављање система за регенерацију изданака јабуке из

листова путем *de novo* органогенезе, утицај β -лактамских антибиотика на процес регенерације и на крају, дефинисање услова за перманентно гајење културе изданака јабуке; б) генетичка трансформација изданака јабуке са *Agrobacterium rhizogenes* 15834, успостављање перманентне културе коренова, оптимизација услова за гајење и молекуларна карактеризација трансформисаних коренова јабуке, као и идентификација и квантификација њихових потенцијалних алелохемикалија; в) испитивање алелопатског потенцијала трансформисаних коренова као и секундарних метаболита флоретина и флоризина на растење и развиће клијанаца *Arabidopsis thaliana in vitro*; г) праћење експресије појединих гена или група гена укључених у процесе растења и развића клијанаца *A. thaliana* након алелопатског третмана, као и ултраструктурних промена у ћелијама третираних изданака.

У поглављу **Материјал и методе** јасно и детаљно су описане методе које су сврсисходно одабране на основу проблематике и циљева истраживања. Прво је приказан начин рада са биљним материјалом *in vitro*. Детаљно је описан поступак стерилизације, изолације и гајења пупољака јабуке, затим оптимизације услова за *de novo* регенерацију изданака из експлантата листова, третман β -лактамским антибиотцима, као и одржавање и умножавање културе изданака четири сорте јабуке као почетног материјала за трансформацију помоћу *A. rhizogenes*. Затим је описано гајење бактерија *A. rhizogenes* 15834, начини инокулације експлантата и добијање трансформисаних коренова, услови за успостављање културе и повећање продукције биомасе трансформисаних коренова. Описана је RT-PCR анализа помоћу које је извршена молекуларна карактеризација трансформисаних коренова праћењем експресије гена из T_R (*rolA*, *rolB*, *rolC*, *rolD*) и T_L -региона (*aux1* and *aux2*) T-DNA. Садржај потенцијалних алелохемикалија у кореновима и хранљивом медијуму у коме су коренови гајени је анализиран течном хроматографијом под ултра-високим притиском са масеном спектрометријом (UHPLC/(+/-)HESI-MS/MS). Алелопатски утицај трансформисаних коренова, као и чистих супстанци флоретина или флоризина, је оцењен праћењем морфолошких параметара третираних клијанаца тест биљке *A. thaliana* екотип Columbia (Col-0) у култури *in vitro*. Стандардне статистичке методе коришћене су за анализу и обраду добијених података. Промена нивоа акумулираних транскрипционих продуката гена укључених у поларни транспорт ауксина, биосинтезу ауксина и гиберелина, контролу ћелијског циклуса (циклина и киназа зависних од циклина), као и гена за транскрипциони фактор WOX7 праћена је у различитим временским тачкама након алелопатског третмана коришћењем qRT-PCR анализе. У последњем поглављу описана је ултраструктурна анализа ћелија мезофила клијанаца *A. thaliana* третираних флоретином, која је извршена помоћу трансмисионе електронске микроскопије (енг. *Transmission Electron Microscopy* - TEM).

У поглављу **Резултати**, кандидаткиња податке добијене из спроведених експеримената приказује кроз логично организоване целине. Презентација резултата је подржана одговарајућим графицима, фотографијама и табелама, уз примену одговарајуће статистичке обраде.

У првој целини приказани су резултати који се односе на дефинисање оптималних *in vitro* услова за *de novo* органогенезу јабуке, сорти Мелроуз и Златни Делишес, из одсецака листова. Показало се да су тронедељни предтретман експлантата у мраку, уз одговарајућу оријентацију експлантата према подлози, и употреба агара као агенса за учвршћивање подлоге уз примену тидиазурона (TDZ) били кључни фактори за ефикасну индукцију органогенезе код обе сорте јабуке, као и да је β -лактамски антибиотик цефотаксим допринео повећању регенеративног одговора код сорте Златни Делишес, а меропенем

унапредио раст и развиће изданака.

Другу целину чине резултати експеримената генетичке трансформације помоћу *A. rhizogenes* 15834 вектора. Анализирана је и поређена ефикасност трансформације изданака четири сорте јабуке коришћењем два начина инокулације: повређивањем стабла изданака јабуке иглом инфицираном бактеријском суспензијом или урањањем базалног одсеченог дела стабла у бактеријску суспензију. Утврђено је да ефикасност трансформације зависи од сорте јабуке и примењеног метода инокулације. Регенерисани коренови су изоловани са матичних изданака и успостављена је перманентна култура трансформисаних линија коренова *in vitro*. Извршена је њихова молекуларна карактеризација и оптимизирани су услови за *in vitro* гајење који обезбеђују највећу продукцију биомасе.

У трећој целини приказани су резултати анализе садржаја фенолних једињења у трансформисаним кореновима и у течной хранљивој подлози у којој су коренови расли. Флоризин је детектован као доминантан секундарни метаболит у кореновима, док је заједно са својим агликоном флоретином детектован и у течной хранљивој подлози.

У следећој целини приказани су ефекти ексудата трансформисаних коренова јабуке садржаних у течной хранљивој подлози у којој су коренови расли, као и чистих једињења флоризина и флоретина на клијање и развиће клијанаца *A. thaliana*. Показано је да је њихов алелопатски ефекат био усмерен на ометање раста и развоја клијанаца док није примећен негативан ефекат на клијање семена *A. thaliana*.

У петој целини приказани су резултати анализе експресије гена укључених у поларни транспорт ауксина, биосинтезу ауксина и гиберелина, контролу ћелијског циклуса, као и гена за транскрипциони фактор WOX7 код клијанаца *A. thaliana* третираних ексудатом трансформисаних коренова или флоретином. Промене у експресији су биле знатно израженије у кореновима третираних клијанаца у поређењу са изданцима, док сличан образац промене забележен у третману ексудатом коренова и чистим флоретином указује на могуће механизме њиховог алелопатског дејства.

У последњој целини приказани су алелопатски ефекти флоретина на ултраструктуру ћелија мезофила клијанаца *A. thaliana*, који су се посебно одразили на промене на ћелијском зиду и хлоропластима.

У поглављу **Дискусија** кандидаткиња компетентно тумачи резултате и пореди их са релевантним подацима из литературе. Добијени резултати разматрани су у оквиру посебних целина које прате презентацију самих резултата. Текст у овом поглављу показује добро познавање и разумевање проблематике и способност кандидаткиње да објективно оцени своја и туђа достигнућа.

У поглављу **Закључци** кандидаткиња јасно и детаљно износи низ закључка проистеклих из добијених резултата. Полазећи од постављених циљева и задатака ове докторске дисертације Комисија истиче следеће закључке – а) успостављени су ефикасни протоколи за индукцију трансформисаних коренова из изданака четири сорте јабуке помоћу *A. rhizogenes* 15834, б) по први пут је добијена перманентна култура трансформисаних коренова јабуке захваљујући смени хранљивих подлога са и без ауксина, в) генетичка трансформација није довела до промена у садржају главних секундарних метаболита корена, тако да култура трансформисаних коренова може бити погодан модел систем за изучавање алелопатског потенцијала корена јабуке, г) дихидрохалкон флоризин је

доминантан секундарни метаболит у кореновима јабуке, док је у њиховом ексудату детектован заједно са својим агликоном флоретином, д) ексудат трансформисаних коренова као и чисти флоризин и флоретин делују инхибиторно на раст и развој клијанаца *A. thaliana*, њ) сличан образац промене нивоа експресије гена укључених у поларни транспорт ауксина, биосинтезу ауксина и гиберелина, као и гена за транскрипциони фактор *WOX7* код клијанаца третираних ексудатом трансформисаних коренова и клијанаца третираних флоретином, указује да се механизам алелопатског дејства коренова јабуке може заснивати на променама нивоа ауксина и гиберелина, и на њиховој интеракцији, као и да флоретин може бити потенцијално одговоран за овај алелопатски ефекат.

У поглављу **ЛИТЕРАТУРА** приказана је листа од 518 цитираних библиографских јединица, која представља исцрпан преглед научне литературе у области релевантној за урађену дисертацију. Публикације су цитиране адекватно и на одговарајућим местима у тексту дисертације, тако да доприносе објашњењу и афирмацији добијених резултата.

Радови и конгресна саопштења из докторске дисертације:

Б1. Радови у часописима међународног значаја

1. Mitić N, **Stanišić M**, Milojević J, Tubić Lj, Ćosić T, Nikolić R, Ninković S, Miletić R (2012): Optimization of *in vitro* regeneration from leaf explants of apple cultivars Golden Delicious and Melrose. **HortScience** **47(8): 1117-1122. M22**
<http://hortsci.ashspublications.org/content/47/8/1117.full>
2. **Stanišić M**, Ninković S, Savić J, Ćosić T, Mitić N (2018): The effects of β -lactam antibiotics and hygromycin B on *de novo* shoot organogenesis in apple cv. Golden Delicious. **Archives of Biological Sciences** **70(1): 179-190. M23**
<http://www.doiserbia.nb.rs/Article.aspx?ID=0354-46641700037S>

Б2. Радови у часописима домаћег значаја

/

Б3. Конгресна саопштења на скуповима међународног значаја

1. **Stanišić M**, Mitić N, Savić J, Ćosić T, Smigočki A, Ninković S (2013): Establishment of apple hairy root cultures by *Agrobacterium rhizogenes* vector carrying the serine proteinase inhibitor gene. **1st International Conference on Plant Biology, Subotica, Serbia. Book of abstracts, p 65, M34**
2. **Stanišić M**, Ninković S, Savić J, Ćosić T, Mitić N (2015): The effect of antibiotics on shoot regeneration in apple cultivar "Golden Delicious". **2nd International Conference on Plant Biology, Petnica, Serbia. Book of abstract, p 28, M34**
3. **Stanišić M**, Ćosić T, Savić J, Krstić-Milošević D, Mišić D, Smigočki A, Ninković

S, Mitić N (2018) Transgenic hairy root *in vitro* culture system of apple as a tool for allelopathic studies. **3rd International Conference on Plant Biology, Belgrade, Serbia, p 55, M34**

4. **Stanišić M, Ćosić T, Savić J, Smigočki A, Ninković S, Mitić N (2018) Allelopathic effect of apple hairy root exudates on the germination and seedlings growth of *Arabidopsis thaliana in vitro*. 3rd International Conference on Plant Biology, Belgrade, Serbia, p 55, M34**

Б4. Конгресна саопштења на скуповима домаћег значаја

/

Мишљење и предлог Комисије:

Докторска дисертација кандидаткиње **Мариане Ј. Станишић** под насловом „Алелопатски потенцијал секундарних метаболита трансформисаних коренова јабуке – ефекат флоретина и флоризина у култури *in vitro*” представља оригиналан допринос проучавању ефеката и механизма алелопатског дејства коренова јабуке које, освртом на досадашње литературне податке, није изучавано. Општи закључак је да изложени резултати представљају добру полазну основу за даља проучавања ефеката и механизма алелопатског дејства секундарних метаболита јабуке флоретина и флоризина, која би могла дипринети расветљавању њихове улоге у развоју симптома болести јабуке познате као SARD (енг. *Specific Apple Replant Disease*), као и разматрању о могућој примени ових једињења као нових еколошки безбедних хербицида. Ово указује да резултати добијени у овој дисертацији, поред фундаменталног значаја, имају и апликативни потенцијал. Чланови Комисије посебно истичу да је кандидаткиња Мариана Станишић показала висок степен самосталности током израде дисертације, као и способност да изабере и на адекватан начин примени савремене методе и приступе и да добијене резултате објави у међународним часописима. Анализа резултата у контексту постојеће литературе, као и њихова јасна интерпретација и тумачење указују да кандидаткиња поседује широко теоријско знање и разумевање научне проблематике, о чему сведоче како публикације и саопштења из саме дисертације, тако и из уже научне области. Све ово указује на научну зрелост кандидаткиње и способност да самостално креира и руководи научним истраживањима. Треба истаћи да је кандидаткиња добитник награде за најбољу постер презентацију резултата докторске дисертације на Симпозијуму међународног значаја „3rd International Conference on Plant Biology, Belgrade, June 2018”. На основу наведеног, Комисија са задовољством предлаже Наставно-научном већу Биолошког факултета Универзитета у Београду да прихвати позитивну оцену Комисије и да одобри кандидаткињи Мариани Ј. Станишић јавну одбрану докторске дисертације под насловом „Алелопатски потенцијал секундарних метаболита трансформисаних коренова јабуке – ефекат флоретина и флоризина у култури *in vitro*”.

У Београду, 17. децембар 2018. године.

КОМИСИЈА:

др Невена Бањац

научни саветник, Универзитет у Београду, Институт за биолошка истраживања „Синиша Станковић”

др Светлана Радовић

редовни професор, Универзитет у Београду, Биолошки факултет

др Славица Нинковић

научни саветник, Универзитет у Београду, Институт за биолошка истраживања „Синиша Станковић”

др Душица Јаношевић

ванредни професор, Универзитет у Београду, Биолошки факултет

др Татјана Ћосић

научни сарадник, Универзитет у Београду, Институт за биолошка истраживања „Синиша Станковић”